



Фото Володимира ГОБОРЖИ

# КОШТИ НА СТАРІСТЬ

З 1 січня 2004 року в Україні запроваджено реформовану солідарну пенсійну систему (перший рівень пенсійної системи) та добровільну накопичувальну систему через недержавне пенсійне забезпечення (третій рівень пенсійної системи). Система недержавного пенсійного забезпечення ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їхніх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами додаткових пенсійних виплат, що забезпечить прийнятний або підвищений рівень доходу в старості.

За чотири з половиною роки дії добровільної системи недержавного пенсійного забезпечення її учасниками стали майже півмільйона осіб (482 511 чоловік), з яких 2,3 відсотка (або майже одинадцять тисяч осіб) отримують пенсійні виплати із цієї системи, а сумарна вартість активів недержавних пенсійних фондів на кінець минулого року становила 612,2 млн грн.

На запитання «Урядового кур'єра» щодо недержавного пенсійного забезпечення відповідають компетентні фахівці.

## ВНЕСКИ ДО НПФ

**Начальник відділу загальнообов'язкового та добровільного накопичувального пенсійного забезпечення Департаменту пенсійного забезпечення Міністерства праці та соціальної політики Валентина КУДІН**

— Валентино Анатоліївно, як стати учасником системи недержавного пенсійного забезпечення?

— Учасниками системи недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Самостійно на добровільних засадах вони обирають недержавний пенсійний фонд, до якого сплачують пенсійні внески.

Учасниками НПЗ можуть бути і фізичні особи, на користь яких сплачують пенсійні внески до недержавного пенсійного фонду (НПФ), і інші особи. Наприклад, роботодавці сплачують пенсійні внески до НПФ на користь свого працівника.

НПФ розподіляються на такі види: відкритий пенсійний фонд, учасниками якого можуть бути фізичні особи, незалежно від місця та характеру їхньої роботи, корпоративний пенсійний фонд, у якому беруть участь виключно фізичні особи, які перебувають (перебували) у трудових відносинах з роботодавцями-засновниками та роботодавцями-платниками цього фонду. І професійний пенсійний фонд, де перебуватимуть фізичні особи, пов'язані за родом їхньої професійної діяльності (занять), визначеної у статуті фонду.

Обравши недержавний пенсійний фонд, особа визначає пенсійну схему із числа запропонованих адміністратором пенсійного фонду пенсійних схем (їх може бути декілька). У цих схемах визначаються умови та порядок здійснення недержавного пенсійного забезпечення відповідним пенсійним фондом, які розробляються із дотриманням вимог Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення» та інших нормативно-правових актів з питань НПЗ. Пенсійні схеми в обов'язковому порядку реєструються в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. Особа може змінювати обрану пенсійну схему на іншу, але не частіше одного разу на шість місяців.

— Що таке пенсійний контракт?

— Після вибору пенсійної схеми особа укладає пенсійний контракт з адміністратором обраного нею НПФ. Пенсійний контракт — це договір між Пенсійним фондом та його вкладником. Укладається він з вкладником від імені пенсійного фонду його адміністратором. Згідно з цим контрактом здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника або декількох учасників фонду за рахунок пенсійних внесків такого вкладника.

— Який мінімальний розмір пенсійних внесків до НПФ?

— Рада НПФ може встановити мінімальний розмір пенсійних внесків, що не перевищує 10 відсотків мінімальної заробітної плати на місяць. Максимальний розмір пенсійного внеску не обмежується.

— У якій валюті сплачуються внески?

— Сплата пенсійних внесків здійснюється лише у національній валюті, а у випадках, передбачених законодавством України, — в іноземній валюті за офіційним обмінним курсом Національного банку України, що діяв на момент сплати, шляхом готівкових та (або) безготівкових розрахунків.

Пенсійні внески сплачуються шляхом зарахування відповідних грошових сум на поточні рахунки пенсійного фонду в зберігачі.

— Чи можна стати вкладником кількох НПФ?

— Фізична особа може бути учасником кількох недержавних пенсійних фондів одночасно та сплачувати пенсійні внески до обраних фондів у розмірах та у порядку, встановлених пенсійним контрактом, відповідно до умов обраних пенсійних схем цих недержавних пенсійних фондів.

— Наталіє Василівно, скажіть, будь ласка, наскільки вигідно працівникам брати участь у НПЗ?

— Накопичені у НПФ кошти інвестуються, на них нараховується інвестиційний дохід. Він, за винятком його частини, яка відповідно до законодавства утримується як оплата адміністративних послуг, також інвестується. Таким чином, пенсійні кошти постійно зростають.

— З якого часу вкладник може використовувати пенсійні кошти НПЗ?

— Учасники НПЗ мають право на отримання таких пенсійних виплат: пенсії на визначений строк, одноразової виплати, довічної пенсії.

Накопичуючи пенсійні кошти у НПФ, громадяни зможуть використати їх як пенсійну виплату при досягненні пенсійного віку, який вони самі визначають. Законом передбачено, що учасник фонду може обрати вік, після досягнення якого він отримуватиме пенсійну виплату із фонду. Такий вік може бути меншим або більшим від загальноновстановленого пенсійного віку не більш ніж на 10 років. Тобто чоловік, за бажанням, зможе отримати пенсійну виплату із недержавного пенсійного фонду вже у 50, а жінка — у 45 років.

— Це пов'язане якось із офіційною пенсією?

— Така виплата здійснюється незалежно від отримання коштів із Пенсійного фонду чи інших джерел. Пенсійні кошти, які учасник фонду накопичив у недержавному пенсійному фонді, є його власністю. Це стосується і коштів роботодавця, які перераховані на користь учасника фонду до недержавного пенсійного фонду. Роботодавець у жодному разі не зможе повернути собі назад сплачені до недержавного пенсійного фонду на користь працівника кошти.

— Чи існують ризики для учасників НПЗ?

— Пенсійні кошти накопичуються в недержавних пенсійних фондах тривалий період. Протягом усього періоду на фінансовому ринку відбуваються тимчасові спади, які обов'язково змінюються підйомами. Відповідно і сума пенсійних коштів учасників то збільшуватиметься, то тимчасово зменшуватиметься, але в довгостроковій перспективі періоди тимчасового спаду

## ПЕРЕВАГИ І РИЗИКИ

**Старший юрист з пенсійних питань Проекту USAID «Розвиток ринків капіталу» Наталія ГОРЮК**

компенсуються періодами значного зростання.

— А як щодо впливу фінансової кризи?

— Так, є ризик, якщо час виходу на пенсію збіжиться з періодом фінансової кризи, вартість пенсійних активів може зменшитися у зв'язку зі спадом на фінансових ринках. Відтак учасник фонду може отримати пенсійну виплату у меншому розмірі, ніж він очікував. У такому разі доцільно відкласти вихід на пенсію на пізніший строк, дочекатися кращих часів, коли настане період підйому та зросте вартість пенсійних активів, а відповідно, зросте і сума пенсійних коштів.

— Чи гарантований справедливий розподіл коштів між вкладниками НПФ?

— На даний час існує ризик неправильного розподілу інвестиційного доходу між учасниками фонду. Оскільки ще не затверджений нормативний акт, який передбачав би єдині норми обчислення чистої вартості одиниці пенсійних внесків, кількість одиниць пенсійних внесків та суми коштів, які обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду, в учасників фондів є ризик отримати внаслідок розподілу значно меншу суму, ніж належить.

— Хто має врегулювати це питання?

— Нашим двом регуляторам пенсійного ринку — Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України та Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку — треба прискорити вирішення цього питання. На мою думку, цьому сприятиме прийняття Верховною Радою змін до Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення» (законопроект готується до другого читання).

Взагалі, система недержавного пенсійного забезпечення побудована таким чином, щоб забезпечити учасників недержавних пенсійних фондів від втрати своїх коштів. Недержавний пенсійний фонд не може бути проголошений банкрутом та ліквідований за законодавством про банкрутство. Пенсійні

кошти недержавного пенсійного фонду відокремлені від коштів суб'єктів, які надають послуги фонду.

— Передбачені якісь винятки чи особливі випадки, коли при виплаті коштів не враховуються вікові обмеження?

— У разі настання інвалідності та набуття права на пенсію по інвалідності відповідно до Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» учасник фонду може отримати пенсійну виплату із фонду без урахування вікових обмежень. Тобто пенсійна виплата здійснюється при визначенні учасником фонду віку після настання інвалідності. І такий вік учасника фонду — чоловіка може бути меншим за 50 років.

Учасник фонду може отримати пенсійну виплату, що надається одноразово. Йдеться про критичний стан здоров'я (онкозахворювання, інсульт тощо), який підтверджений довідками медичних закладів. А ще у разі виїзду на постійне місце проживання за межі України або у разі, коли на дату настання віку, визначеного учасником фонду, накопичена сума його пенсійних коштів не досягає мінімального розміру суми пенсійних накопичень, встановлених Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України. Ця величина визначена законодавством на рівні суми, яка потрібна для забезпечення протягом 10 років щомісячної виплати у розмірі 50 відсотків офіційно затвердженого прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних громадян.

Тобто якщо у 2009 році в учасника фонду на момент досягнення пенсійного віку сума накопичених коштів не дозволяє встановити на 10-річний період щомісячну пенсійну виплату у розмірі, не меншому ніж 249 грн (прожитковий мінімум для працездатних громадян на 2009 рік встановлений у розмірі 498 грн), накопичена сума коштів у недержавному пенсійному фонді може бути виплачена учаснику фонду одноразово.

— Чи успадковуються кошти учасника НПФ?

— У випадку смерті учасника фонду накопичені учасником фонду пенсійні кошти успадковуються згідно з цивільним законодавством. Накопичена сума пенсійних коштів виплачується спадкоємцю одноразово.

За бажанням учасника фонду, при досягненні визначеного ним пенсійного віку пенсійні кошти, акумульовані у недержавному пенсійному фонді, можуть бути спрямовані до страхової організації для укладання договору страхування довічної пенсії. Страхова організація обчислюватиме розмір довічної пенсії на основі актуарних розрахунків на підставі довідки, виданої адміністратором фонду, про суму коштів, облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду.

— Як впливає зміна місця роботи на участь у недержавному пенсійному фонді?

— Якщо учасник НПФ припиняє трудові відносини з роботодавцем-засновником чи роботодавцем-платником корпоративного НПФ, він зобов'язаний укласти новий пенсійний контракт з адміністратором будь-якого іншого пенсійного фонду. А якщо учасник припиняє трудові відносини з роботодавцем-засновником або роботодавцем-платником корпоративного пенсійного фонду та вступає в трудові відносини з іншим роботодавцем-засновником цього ж корпоративного пенсійного фонду, такий працівник може залишитись учасником цього ПФ, якщо це передбачено умовами пенсійного контракту.

Коли ж працівник є учасником відкритого пенсійного фонду, то факт його звільнення з певного підприємства не вимагає переведення накопичених у цьому фонді коштів. При переході на іншу роботу він може продовжувати сплачувати пенсійні внески до цього ж фонду. Пенсійні кошти, які учасник накопичував, залишаються у цьому ж фонді доти, поки працівник сам не викине бажання перевести кошти до іншого відкритого недержавного пенсійного фонду. Таке право має кожен учасник фонду.

— Що найважливіше у діяльності ПФ?

Як правило, надзвичайно важливою умовою діяльності пенсійних фондів у різних країнах є відповідальність осіб, які управляють роботою пенсійних фондів, а найперше — членів ради пенсійного фонду. Особи, які обіймають такі відповідальні посади, несуть персональну відповідальність за наслідки роботи адміністраторів пенсійних фондів та компаній з управління активами цих пенсійних фондів.

## А ЯК У НИХ?

**Старший радник з питань регулювання Проекту USAID «Розвиток ринків капіталу» Девід БАРДСЛІ**

— Читачам цікаво дізнатися про організацію недержавних пенсійних фондів в інших країнах. Розкажіть про це.

— Пенсійні фонди існують у більшості розвинених країн світу як можливість для працюючого населення збільшити свою пенсію. Ці пенсійні фонди мають дотримуватися кількох загальних принципів: за не-

власності, за незалежності, за відокремленості активів учасників пенсійного фонду таким чином, щоб зберегти ці кошти, максимально захистити їх від інфляції та інших ризиків і, якщо можливо, отримати інвестиційний дохід. Пенсійні фонди зобов'язані розкривати інформацію та готувати звіти про свою діяльність, нагляд за ними здійснює регуля-

торний орган. Після того, як учасник пенсійного фонду досягне пенсійного віку, він отримує пенсійні виплати за рахунок коштів, які протягом певного попереднього періоду перераховувались на його пенсійний рахунок у фонді.

— Куди інвестують кошти?

— Скрізь існують певні відмінності щодо напрямів та обсягів інвестування пенсійних активів. У Словаччині, наприклад, інвестиційні компанії здійснюють інвестування коштів, використовуючи три види фондів: зростання (1), врівноважений/виважений (2), кон-

сервативний (3). Кожен із фондів має свого депозитарія (як правило, банк або філія закордонного банку). Пенсійні фонди у цій країні можуть інвестувати до 70 відсотків активів за кордоном.

У Польщі передбачені такі обмеження щодо інвестування пенсійних активів відкритих фондів: у цінні папери, які торгуються на організованій фондовій біржі, — не більше 40 відсотків; в іпотечні облігації, муніципальні та корпоративні облігації — не більше 40 відсотків; у банківські депозити та банківські сертифікати — не більше 20 відсотків; в цінні

папери, які торгуються на регульованому вторинному ринку, — не більше 10 відсотків; у сертифікати закритих інвестиційних фондів — не більше 10 відсотків; у іноземні інвестиції — не більше п'яти відсотків. Обмеження щодо інвестування в державні цінні папери не передбачені.

У Болгарії в інвестиції за кордон дозволено спрямовувати не більше 15 відсотків пенсійних активів обов'язкової системи та не більше 20 відсотків пенсійних активів третього рівня.